

HANDHAVING VAN DE HERBEPLANTINGSPLICHT: EEN NOODZAAK VOOR NATUURBESCHERMING EN LANDSCHAPSSCHOON

[935.1 (492)]

door

H. P. GORTER

Wie prijst er ooit een mensch, die oude bosschen velt
En in derzelve plaats geen nieuwe wederstelt.

Jacob Cats.

Wat in Cats' tijd indiscutabel was, wordt nu ter discussie gesteld. Men zal zeggen, dat er verschil is tusschen het prijzen van iemand, die iets *wel* doet en het dwingen van iemand, die iets *niet* doet. Cats' tijd kende geen herplantplicht, de onze kent deze wel, maar wat in beide perioden gelijk was, is de waardering voor het bos en de bomen. Deze waardering impliceert in *onze* tijd ook: kapvergunning en verplichting tot wederinplanting.

Anders dan in de 17e eeuw immers leven wij nu in een tijd, waarin het bosareaal een sterke tendens tot achteruitgang vertoont. Nog in de tweede helft van de vorige eeuw was het anders: het grote offensief tegen de woeste gronden werd niet alleen gevoerd door de ontginners tot bouw- en weiland, maar ook door de ontginners tot bos. Particulieren en Heidemaatschappij gingen voor, Staatsbosbeheer en gemeenten volgden. Dit ging echter meer en meer gepaard met een niet minder groot-scheepse „aanval” op van ouds bestaande bossen en buitenplaatsen. Het resultaat was, dat het bos verschoven werd van goede grond naar zandgrond, terwijl de oppervlakte van het bos bij deze verschuiving ongeveer gelijk bleef. Bevolkingsaanwas en de daaruit voortvloeiende agrarische landhonger deden in de laatste 30 jaren echter een voorkeur ontstaan voor ontginning tot cultuurland: de nieuwe bebossingen werden beperkt, behalve op zeer arme gronden, en veel vroeger beboste terreinen werden nu weer in wei- en bouwland omgezet. De teruggang van het bos zette geleidelijk in en het werd tijd zich af te vragen: hoeveel bos willen wij in Nederland behouden.

Ook buiten het bos werd het getij ongunstig voor de bomen: houtwallen en lanen verdwenen, mede als gevolg van eenzijdig gericht landbouwvoorlichting; talloze buitenplaatsen werden het slachtoffer van stadsuitbreiding en villabouw.

Het gevoel, dat het bos bescherming behoeft, kreeg concrete vorm in een noodperiode, de eerste wereldoorlog, en de toen ingevoerde Noodboswet vormde in 1922 de grondslag voor de bescheiden Boswet, die zich nog hoofdzakelijk tot publiekrechtelijke lichamen, verenigingen en stichtingen richtte en niet tot particulieren. Pas de tweede critieke periode, wereldoorlog II, verschafte ons een boswetgeving, die zich tot allen richtte, een wetgeving zoals die in de meeste beschaafde landen bekend is.

Het lijkt logisch, dat hieruit, in meer bezonken vorm, een naoorlogse

nieuwe boswetgeving voortvloeit, evenals in 1922, die weer vastlegt, wat zich sindsdien in de moderne practijk heeft ontwikkeld.

Nu gaan er stemmen op voor een „weg terug”. Want dat is het, wanneer men de herbeplantingsplicht zou opheffen, ook al zou het kapverbod blijven gelden. Het beplantingsplicht immers opheschen, niet het kapverbod, maar het bos kaprijp is, daarna is het bos vogelvrij. Niet het kapverbod, maar de herbeplantingsplicht is het essentiële van de bosbescherming.

Moeten wij het bosareaal wel tegen teruggang beschermen? De natuur- en landschapsbeschermer — wiens standpunt hier vertolkt wordt — zegt zonder voorbehoud: ja! Het bos en de verspreide beplantingen in het landschap zijn onontbeerlijk uit alle drie gezichtshoeken van de natuurbescherming: wetenschap, landschapsschoon en recreatie.

De wetenschap vraagt om het behoud van representatieve voorbeelden van min of meer natuurlijke bosgemeenschappen. Dit betreft zowel loofhoutbossen van het type eikenhaagbeukenbos of eikenberkenbos, als duinen en bronnetjesbossen, de zeldzame vloedbossen langs de grote rivieren en de moerassetjesbossen, elk weer met varianten naar klimaat en bodemgesteldheid. Ook oude bosrelicten en houtwallen behoren hiertoe. Voor het gehele land gaat het hier naar ruwe schatting om een 6000 ha, waarvan nu reeds een belangrijk deel beschermd is. Juist dit soort bossen, vaak weinig uitgestrekt, maar ware „juweeltjes” met een rijke ondergroei, zal, mede wegens de speciale eisen van een wetenschappelijk verantwoord beheer, op den duur wel grotendeels in handen van natuurbeschermingslichamen overgaan. De overgangperiode zal echter lang en gevaarlijk zijn.

Hier heeft men nu uitzonderingsgevallen, waarin het zo gevreesde „bevriezen” van het bosareaal wél wenselijk is. Deze bossen, vaak eeuwen oud, zijn immers aan een bepaalde plaats gebonden. Compensatie kan hier nooit worden gegeven. Kaalslag, wanten niet te voorkomen, behoeft nog geen algeheel verlies te betekenen, wanneer onmiddellijk herbeplant wordt met geschikte soorten, zodat de bodemflora het leven kan houden. Verantwoorde dunning betekent geen ramp, omdat de levensgemeenschap als geheel kan blijven voortbestaan.

Voor de wetenschap — niet het minst de bosbouwwetenschap — is behoud van dit deel van het bosareaal en de daarmee dus herplantplicht een dringende eis.

Dan het landschap. Van nature is dit dynamisch en past het zich aan bij het grondgebruik. „Bevriezen” is hier niet mogelijk en niet gewenst; ook de moderne natuurbeschermer erkent dit. Wel vraagt het landschap — zij het niet in alle streken gelijkelijk — om een bepaalde hoeveelheid houtopstanden. De ontwikkeling hierboven geschetst, heeft, wanneer men deze laat gaan, een duidelijke tendens tot het verdwijnen van kleinere eenheden, van coulissen, en tot concentratie in grotere boscomplexen met daartussen vrij kale ruimten. In sommige streken neemt deze aftaking van het landschap angstige vormen aan, met oasen op die plaatsen waar de landgoedbezitter met liefde het landschap verzorgt.

Wil men het karakter en de schoonheid van ons landschap behouden, dan moet men juist de kleine eenheden, die zoveel gevaar lopen, kunnen beschermen. Hier staan geen geringe belangen op het spel en slechts een met soepelheid gehanteerde, doch in wezen dwingende overheidsbevoegdheid, kan hier uitkomst brengen.

De grotere eenheden lopen wat minder gevaar, omdat vele daarvan door de Natuurschoonwet beschermd worden. Niet het agrarisch grondgebruik, maar de bosexploïtatie zal hier meestal bij de eigenaar op de voorgrond staan. Waar de Natuurschoonwet geldt, zal echter de herbebossingsplicht niet als een extra-last worden ondervonden.

Tenslotte de recreatie: De stedelijke en industriële bevolking neemt toe; de betaalde vacaties worden algemeen. In de nabije toekomst zal deze ontwikkeling ongetwijfeld met even overrompelende snelheid doorgaan als in de laatste tien jaar. Het behoud van voldoende recreatieruimte is een groot sociaal belang geworden. Overheidslichamen besteden miljoenen om aan de recreatiebehoefte tegemoet te komen. Het bos en de boomrijke landschappen zijn een van de voornaamste recreatiebronnen. Mogen wij — met een dergelijke ontwikkeling voor ogen — toelaten, dat het bosoppervlak achteruitgaat of het landschap ontlusterd wordt? Wederom: neen.

Daarom is voor ieder aspect der natuurbescherming het behoud van ons bosareaal en van de verspreide beplantingen een even gebiedende noodzaak als voor de voorziening in onze houtbehoefte. Dit behoud is echter niet mogelijk zonder het sluitstuk van een moderne boswetgeving: de herbeplantingsplicht. Hieraan mag niet worden getornd terwille van een meerdere vrijheid van de eigenaar, een vrijheid, die in ons overbevolkte land op haast ieder gebied illusoir is geworden. Dit is jammer, maar onvermijdelijk.

Alleen wanneer de eigenaar dit offer brengt, heeft hij ook het morele recht zelf van de overheid een offer te vragen: het offer van financiële steun aan de bosbouw, op dezelfde basis als die aan de landbouw gegeven wordt. Gedacht kon worden aan subsidiëring van herbebossing op rentabiliteitsbasis (als bij cultuurtechnische werken), renteloze voorschotten voor bosaanleg, maatregelen ter verbetering van de rentabiliteit, vooral van het kleine bosbezit, en daarmee ter versterking van de economische basis van het bosbedrijf.

Aldus kan een gevaarlijke periode voor ons bezit aan houtopstanden worden overbrugd en kan — mede door een betere bosbouwvoorlichting — misschien een nieuw evenwicht worden bereikt, waarin ook de herbeplantingsplicht niet meer als een druk zal worden gevoeld. Thans gedogen grote volksbelangen echter geen verdere achteruitgang van ons bosareaal en moet de overheid de bevoegdheden bezitten om een fatale ontwikkeling te voorkomen.